

„A Bakony csinált író belőlem”

Ott álltam a szigligeti alkotóház előtt, mikor a badacsonyi illetőségű kertész bevonta a gyászlobogót az épületről. Akkor fejeződött be a másik badacsonyi, Tatay Sándor temetése Bakonytamásiban. Mintha két egybeömlő harangzúgásban álltam volna, két magyar táj közös szívhangjait éreztem abban a pillanatban, a bakonyi szülőföldét, meg az öt hosszú évtizedeken át éltető Badacsonyét. S mert szinte összes írói élménye onnan való, viszonzásul egy egész életművel adózott a Bakonynak és a Balatonnak. „Kis túlzással akár azt is mondhatom: a Bakony csinált író belőlem. Ám az bizonyos: emberré ez a táj, ez az oly sajátos hegység nevelt. Arányaival, léptékeivel éppúgy, mint derűjével, szigorával és szépségével, és persze legfőképpen embereivel.” S most, hogy a szülőföld dicséretét idézem, az íróra is vonatkoztathatom emberi léptékei, derűje és megértő erkölcsi szigora miatt. A Bakonyi krónikában folytatódik annak az elemi érzelemnek a kifejezése, melyet a Meglepetéseim könyvében írt meg. Ott a világ felfedezésének gyermekkori csodái, itt, miként a számtalanszor megjárt úton, örök emléket állít a vidéknek a hetven éves ember a Badacsonytól a hazai temetőig.

Tatay Sándor pályáíve nyolcvanegy esztendő a maga önéletrajzba foglalt hét szűk évtizedével. Értelmezhetjük szűkösnek, nehéznek, de az élet szépségeinek megélésére kevésnek is azt az időt. Négy éves volt az első világháború kitörése idején. Korai emlékei hátországi események, frontokról érkező hírek, a közelben működő fogolytábor. Onnan való orosz katona volt a szolgáltegyenjük, s ez a szimbolikus alak jön majd hódító felszabadítóként vissza, s történelmi szorításával fogja át egész életét. És épphogy megérhette a megszállás végét, távozását a Bakonyból is 1991-ben. Ebben a nemzedékek sorsát rokonító történelmi keretben folynak élete testi-lelki eseményei, mindaz, ami egy evangélikus lelkipásztor nagy családját érheti a 19-es kommüntől, a második világháborún át a sötét rendszerekben. Tatay Sándor írói ténykedésének is ez a medre. Realista író, akinek épp olyan valóságosak a látomások, mint a mindennapi tények, melyek, ha írói anyaggá nemesednek, csodákká válnak. Így válik a próza költészetté, s olyan magától értetődően húzódik az a költőiség születés és halál között. „Első emlékem a rémületé” – kezdi élete történetét. Kétségbeesve látja, hogy a hajukat mosó nővérek elvesztették az arcukat. A gyermeki lélek megmagyarázhatatlan titkával indít, hogy aztán még gyakran találkozunk a meglepetésekkel. Mert, ahogy írja, ha „A legnagyobb események mind akkor történtek, mikor még nem éltem,” akkor a gyerek és a felnőtt azokhoz fogható nagy eseménynek tartja mindazt, amit megél. Akár, amikor a kisfiú a szomszédos mészárszékét bámulva friss ökörvérbe esik, vagy öreg korában, mikor a rideg állattartás tanulmányozása közben megjelenik az úton egy szarvasbika, agancsai között fél petrence szénával, s mint a csodaszarvas, viszi a napot és

holdat a Bakony erdő fái közé. Utolsó elbeszélésében belemosolyog a halál képébe, mintha csak ő szórakozott volna vele, ő játszott volna ki a saját elmúlását. Takáts Gyula íróbarátja mondja róla: „Szerettük társaságát és történeteit, mert szomorkás derűjében és egész életében és írásaiban is mindig valami hasznosság, valami megoldásra váró gond felhője és reménye fénylett és bujkált.”

Ha az írói tehetség eredőit kutatjuk, mindenképpen a nyugtalan természet, a kalandvágy, a kíváncsiság, a cselekvőkészség és a kiapadhatatlan mesélőkédv meghatározó tulajdonságaiban kell megállapodnunk. De ami íróvá tette, mégis csak a jó és szabad emlékezet, a könnyed kifejezőkészség, s a világnak költőként való fölfogása volt. Ne feledjük azonban a kiválni akarás mozzgóerejét, vagyis az elhivatottságot sem. „Úgy való, hogy az ember húsz-huszonöt évesen távolabb tekintsen, ne ragadjon saját faluja sarába – írja látszólagos hűtlenséggel. Amikor már kinőtt a diákéletből, átlépett a próbálkozások idejébe, melyet a lődörgések korának mond. Ami neki lődörgés, azt én kalandozásnak mondanám, hogy ne jusson eszünkbe a felelőtenség és a céltalanság. Hiszen minden tettében az író készült fel, bár maga sem tudta, hogy az irodalomra gyűjti a tapasztalatait, emberismeretét. A legellentétebb foglalkozásokon vágta át magát, s mindig, mintha a szerencsétlenség hozná meg szerencséjét, miként az írói sorsban ez gyakori, szinte természetes. A Balaton-felvidéken, a vulkán sziklái alatt olyan kincsre talált, melyet a szülőföldi nyersanyag mellett csodálatosan ötvözhetett életművében.

Én Szigligeten, az alkotóházban ismertem meg, abban a környezetben, mely a legjobban illett hozzá. Ismertem, bár a nyolcvanas évek elejétől kerültem közelebb annyira, hogy a Bakonyi krónika című könyvét baráti szeretettel ajánlja, én pedig a nagyrebecsülés ragaszkodásával írok róla a pécsi Jelenkorban. Ez a kapcsolat mégis gyenge lenne ahhoz, hogy a száz éve született Tatay Sándorra emlékezve most főlemlgessem, mint kinek emiatt is joga van a megnyilvánulásra. Inkább a közös, szomszédos szülőföld bátorít föl, a neki északi, nekem a nyugati Bakonyalja, és Pápa, a város, amely gyermeki vágyainkat magához kötötte tornyaival. Sok írására mondhatom, ismerem a környezetét, én is jártam ott! És azok az emberek még arcban is hasonlítanak, mintha egyetlen törzsből származnának.

Azért hangsúlyozom a nagy bakonyi íróhoz fűződő Veszprém megyei kötődésemet, mert tapasztaltam, hogy a táj, a nyelv, a szokások, a természetben és a közösségben való együttélés azonos élménye mennyire otthonossá teheti a műveket. A szülőföld nemcsak nagyhírű szülöttjére lehet büszke, hanem annak is örülhet, hogy a faluból származó író kivételes figyelmet szentel neki a műveiben, mert, ahogy bevallotta: „nekik köszönhetem a kérdéseimet, és nekik – jórészt – a válaszokat is.” Azokat fejtette ki, s emelte föl magyarországi krónikává.

*Elhangzott Tatay Sándor centenáriumán, szülőfalujában, Bakonytamásiban, 2010. május 16-án.